

Звіт ГО «Разом проти корупції» про громадський моніторинг виконання Державної антикорупційної програми (березень 2024)

Освіта і наука

Захід 2.7.5.2.2. Забезпечення інтероперабельності Національного репозитарію академічних текстів з ключовими антиплагіатними системами

Строки заходу	Прогрес заходу	Статус заходу
01.07.2023- 31.12.2025	15%	в процесі виконання

▪ Успіхи

Виконання заходу розпочато. МОН ініційовано аналіз програмного коду Національного репозитарію академічних текстів (далі – НРАТ) з метою виявлення шляхів вдосконалення його функціоналу та виконання заходу, зокрема щодо:

1. розробки програмних модулів розширення функціонального та змістовного складу НРАТ;
2. впровадження сервісів взаємодії з локальними репозитаріями різних програмних платформ для забезпечення наповнення НРАТ, а також забезпечення надходження різних типів академічних текстів.

За інформацією МОН наразі розроблено технічні вимоги стосовно підключення систем запобігання та виявлення академічного плагіату безпосередньо до банків даних НРАТ. [Державною установою «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації» \(УкрІНТЕІ\)](#) підготовлено та передано до МОН «Вимоги до програмного забезпечення, яке може бути використане за погодженням з Розпорядником НРАТ для інтеграції з НРАТ для забезпечення перевірки академічних текстів на наявність збігів текстових та графічних фрагментів («антиплагіатної» перевірки)».

Директоратом цифрової трансформації МОН було ініційовано перевірку можливості надання в короткий термін доступу до НРАТ спеціальних програмних комплексів (роботів) з метою індексації та аналізу академічних текстів та можливості внесення необхідних змін до програмного забезпечення репозитарію без додаткових витрат державного бюджету.

Крім того, МОН розпочато незалежний аналіз (перевірку) архітектури та налаштувань інформаційної системи НРАТ з метою формування зауважень та пропозицій, які сприяли б ефективній реалізації призначення НРАТ, зокрема – зробити максимально доступною для суспільства наукову інформацію України і світу, в т.ч. через широку індексацію текстів НРАТ провідними пошуковими системами.

За підсумками такого аналізу мають бути сформовані та надані МОН обґрунтовані висновки, зауваження та пропозиції щодо можливого вдосконалення роботи НРАТ, які в подальшому будуть вважатися підставою для прийняття управлінських рішень.

23.08.2023 р. було проведено онлайн-нараду за участі фахівців, які здійснювали аналіз програмного коду НРАТ, та співробітників МОН. Основна частина аналізу завершена. Здійснюється підготовка звітних матеріалів для прийняття подальших управлінських рішень.

Також в рамках виконання заходу було розроблено динамічну карту сторінок НРАТ для автоматизованого опрацювання пошуковими системами та ініційовано індексацію всіх (інформаційних та документарних) сторінок НРАТ системою Google, що має забезпечити можливість взаємодії із тими системами запобігання та виявлення академічного плагіату, які використовують для аналізу пошукові запити.

Звіт ГО «Разом проти корупції» про громадський моніторинг виконання Державної антикорупційної програми (березень 2024)

Освіта і наука

МОН затверджено правову базу для забезпечення виконання функціоналом НРАТ принципу відкритої науки, зокрема внесені [зміни до Регламенту роботи НРАТ \(наказ МОН від 15.06.2022 р. № 554\)](#), якими:

1. відвідувачам порталу НРАТ надано можливості вільного та безоплатного перегляду та скачування електронних версій академічних текстів – на рівних з авторизованими користувачами НРАТ [виконано де-факто];
2. знято всі ліміти на кількість та обсяг скачуваних файлів академічних текстів у НРАТ (відкритої частини) [виконано де-факто];
3. встановлено можливість індексації в НРАТ повних академічних текстів зовнішніми пошуковими системами (ботами) в мережі Інтернет;
4. зовнішнім антиплагіатним програмам на рівні НПА закріплено доступ до електронних версій академічних текстів НРАТ для проведення антиплагіатних перевірок;
5. встановлено обов'язок забезпечення автоматизованого наповнення центрального НРАТ від локальних репозитаріїв, які адмініструють заклади вищої освіти та наукові установи.

Виконання цих заходів є необхідними передумовами для забезпечення інтероперабельності НРАТ з ключовими антиплагіатними системами.

03.10.2023 р. на вебсайті МОН оприлюднено для громадського обговорення [проект наказу МОН «Про внесення змін до Наказу МОН від 14.07.2015 року № 758»](#), яким передбачено оприлюднення в НРАТ дисертацій до їх захисту, а також кваліфікаційних випускних робіт здобувачів вищої освіти (студентських дипломів). Наповнення НРАТ додатковими матеріалами дозволить збільшити базу для антиплагіатних перевірок, а відповідно – підвищити їх ефективність. 03.11.2023 р. було оприлюднено за результатами його громадського обговорення.

■ Перешкоди та ризики

Академічні тексти в НРАТ не індексуються інтернет-пошуковиками та антиплагіатними програмами, що не дозволяє використовувати весь масив наукових текстів (національного надбання) для проведення антиплагіатних перевірок, а відтак – погіршує якість та ефективність таких перевірок.

УкрІНТЕІ не було виконано вимоги Наказу МОН від 15.06.2022 р. № 554:

1. не забезпечено індексації в НРАТ повних академічних текстів зовнішніми пошуковими системами (ботами) в мережі Інтернет;
2. не забезпечено зовнішнім антиплагіатним програмам доступ до електронних версій академічних текстів НРАТ для проведення антиплагіатних перевірок;
3. не забезпечено автоматизованого наповнення центрального НРАТ від локальних репозитаріїв, які адмініструють заклади вищої освіти та наукові установи.

Без виконання цих кроків неможливо досягти ОСР в частині запобігання та припинення проявів академічної недобросовісності.

Натомість УкрІНТЕІ відкрив матеріали НРАТ, але не для всіх, а ексклюзивно для однієї організації, з необхідністю для третіх осіб платити [не в бюджет] за доступ до перевірки на текстові збіги з використанням матеріалів НРАТ. Цим кроком УкрІНТЕІ було доведено, що виконати наказ МОН технічно можливо, але реалізовано його було монополярно на користь одного суб'єкта.

Звіт ГО «Разом проти корупції» про громадський моніторинг виконання Державної антикорупційної програми (березень 2024)

Освіта і наука

Таким чином, УкрІНТЕІ було напряду порушено вимоги наказу МОН від 15.06.2022 р. № 554, державної політики «відкритої науки» та Плану дій із впровадження ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» у 2023-2025 рр. (розпорядження КМУ від 17.11.2023 р.).

Ключові матеріали НРАТ (дисертації, дипломні та магістерські роботи) надходять до Репозитарію лише після захисту.

У 2015 році МОН зробило [обов'язковим](#) оприлюднення дисертацій та пов'язаних з ними матеріалів за 10 календарних днів до дати їх захисту. Таке оприлюднення здійснюється на вебсайтах ЗВО/наукових установ (до захисту) та в НРАТ (після захисту).

Однак на сайтах недоброчесних ЗВО/наукових установ дисертації публікуються із штучними перешкодами для викривачів академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації:

1. дуже глибоко в нетрях сайту, щоб знайти їх було неможливо;
2. у форматі, що не дозволяє їх машинну обробку (недоступні для пошуковиків);
3. в окремих випадках – вдаючись до підміни тексту дисертацій до або після їх захисту.

В країні функціонують окремі ЗВО, які спеціалізуються на псевдооприлюдненні за хабар наукового матеріалу будь-якої якості.

Оприлюднення на офіційному вебпорталі НРАТ кваліфікаційних випускних робіт здобувачів вищої освіти є обов'язковим відповідно до Положення про Національний репозитарій академічних текстів. Але до НРАТ вони потрапляють вже після захисту.

Схожа проблема існує з кваліфікаційними випускними роботами здобувачів вищої освіти (дипломні, магістерські роботи). До НРАТ вони також потрапляють після захисту.

Відтак, в країні відсутнє централізоване джерело для оприлюднення ключових матеріалів НРАТ (дисертацій, дипломних та магістерських робіт) до їхнього захисту, коли це найбільш актуально.

Проект наказу МОН «Про внесення змін до Наказу МОН від 14.07.2015 року № 758», спрямований на вирішення зазначених проблем, було оприлюднено на вебсайті МОН 03.10.2023 р., але до сьогодні відповідний наказ не затверджено та не зареєстровано в Міністерстві юстиції. За наявною інформацією від фахівців МОН, рух документа безпідставно гальмується. Таке зволікання є прямим порушенням державної політики «відкритої науки».

На сьогодні не забезпечено інтегрованості НРАТ з ключовими системами запобігання та виявлення академічного плагіату. Індикатори виконання заходу не досягнуто. Антикорупційні запобіжники поки не запроваджено.

Звіт ГО «Разом проти корупції» про громадський моніторинг виконання Державної антикорупційної програми (березень 2024)

Освіта і наука

■ Необхідні дії та рекомендації

МОН забезпечити виконання УкрІНТЕІ наказу МОН від 15.06.2022 р. № 554: впровадити індексацію академічних текстів у НРАТ зовнішніми інтернет-пошуковиками та антиплагіатними програмами, автоматизувати процес передачі матеріалів до НРАТ від закладів вищої освіти, наукових установ. Виконання заходу неможливе без забезпечення реальної відкритості НРАТ та широкої доступності його матеріалів відповідно до принципів відкритої науки.

УкрІНТЕІ впровадити антиплагіатний модуль НРАТ, без подальших обмежень доступу до повнотекстових е-версій академічних текстів, їх індексації інтернет-пошуковиками та антиплагіатними програмами, а також без перетворення його на єдине джерело підтвердження наявності академічного плагіату.

МОН внести зміни до наказу МОН від 14.07.2015 р. № 758 «Про оприлюднення дисертацій та відгуків офіційних опонентів», які передбачатимуть:

1. завчасне (до захисту) оприлюднення на порталі НРАТ текстів дисертацій та пов'язаних з ними матеріалів у форматі відкритих даних (як мінімум, у форматі *.pdf із текстовим шаром), з можливістю їх безоплатного скачування;
2. оприлюднення на порталі НРАТ відеозаписів засідань спеціалізованих вчених рад, на яких проводяться публічні захисти дисертації;
3. завчасне (до захисту) та автоматичне оприлюднення на порталі НРАТ текстів кваліфікаційних випускних робіт здобувачів вищої освіти у форматі відкритих даних (як мінімум, у форматі *.pdf із текстовим шаром), з можливістю їх безоплатного скачування;
4. збільшення строку завчасного оприлюднення PhD, кандидатських та докторських дисертацій на сайтах ЗВО (наукових установ) та порталі НРАТ з 10 календарних днів до, щонайменше, одного місяця до дати захисту.

Досягнення очікуваного стратегічного результату вимагає виконання заходу у фокусі запобігання та припинення проявів академічної недоброчесності. Виконання цих рекомендацій необхідне для реального зменшення корупції в сфері та впровадження реформи «відкритої науки».

Дублювання дисертацій на вебсайті НРАТ перед їх захистом дозволить: забезпечити легке, зручне та оперативне інформування наукової спільноти із дисертаційним дослідженням, представленим до захисту; значно знизити ефективність корупційних, недоброчесних практик приховування дисертацій в «глибині» сайтів ЗВО (наукових установ) у максимально незручному форматі; унеможливити фальсифікації текстів дисертацій до та після їх захисту; істотно розширити коло осіб (зокрема, вчених), які зможуть завчасно ознайомитись з текстом дисертацій; суттєво полегшити роботу викривачів академічного плагіату, фальсифікацій та фабрикацій у текстах дисертацій.